

SAMENVATTING

Context

Milieuveranderingen maken steeds vaker deel uit van migratietrajecten, en behoren tot de factoren die het onderscheid tussen migranten en vluchtelingen in vraag stellen. Bovendien wordt migratie in de internationale klimaatonderhandelingen steeds meer gezien als een mogelijke aanpassings-of adaptatiestrategie aan de gevolgen van klimaatverandering. Er bestaan echter maar weinig studies over hoe migratie daadwerkelijk kan bijdragen tot aanpassing aan de klimaatverandering, en geen enkele daarvan heeft betrekking op migratie in België.

Doelstellingen

MIGRADAPT wil deze lacune opvullen door te analyseren hoe migratie de aanpassing en veerkracht van gemeenschappen kan ondersteunen, voortbouwend op de evaluatie van de nexus migratie-milieu in België. Om dit doel te bereiken, is het project opgesplitst in twee delen. Ten eerste tracht MIGRADAPT de rol van milieuverstoringen als drijvende kracht voor migratie naar België te begrijpen. De leidende onderzoeksvragen zijn onder meer: Hoe percipiëren migranten milieuveranderingen, die mogelijk hun migratietraject hebben beïnvloed? In welke mate heeft het milieu een invloed gehad op de andere drijfveren van migratie? Hoe percipiëren zij de huidige verstoring van het milieu in hun landen van herkomst? Ten tweede tracht MIGRADAPT de effecten en gepercipieerde effecten van migratie op de adaptatie van de gemeenschappen van herkomst te begrijpen. Dit is een belangrijke innovatie van het project, omdat het rekening houdt met de gevolgen van migratie voor de gemeenschappen van herkomst in plaats van alleen voor de migranten zelf. De belangrijkste onderzoeksvraag die aan deze analyse ten grondslag ligt, luidt: Hoe (onder welke voorwaarden) kan migratie naar België de aanpassing of adaptatie ondersteunen van gemeenschappen die getroffen worden door milieuveranderingen?

Methodologie

MIGRADAPT voert een transnationale, primaire dataverzameling op verschillende locaties uit door middel van kwalitatieve diepte-interviews. Drie landen van herkomst werden geselecteerd voor deze studie: Marokko (Tanger en Tinghir), Senegal (Dakar en verschillende dorpen in de Futa-Toro regio) en de Democratische Republiek Congo (Kinshasa en Goma), gebaseerd op de bestaande migratiestromen tussen deze landen en België, hun milieuprofiel, en hun ontwikkelingspartnerschappen met België.

Resultaten

Dit onderzoek stelt vast en bevestigt dat percepties van milieuveranderingen - in verscheiden contexten - uiterst divers en gelokaliseerd zijn, vaak afhankelijk van verschillende factoren zoals iemands opleidingsniveau, hoofdberoep (en mate van afhankelijkheid van natuurlijke hulpbronnen), geslacht, leeftijd, specifieke kwetsbaarheden, of bestaande migratienetwerken. De perceptie van een verslechterd milieu (waarvan gewoonlijk wordt aangenomen dat het door menselijke activiteiten is verergerd) was van invloed op de migratieaspiraties en im/mobiliteitspatronen van de respondenten, doordat het (meestal indirect) van invloed was op hun bestaansmiddelen en hun sociaaleconomische omstandigheden. Ondanks dit algemene bewustzijn van milieuveranderingen en de impact ervan op hun gebieden van herkomst, noemden de

geïnterviewde migranten slechts zelden negatieve weersschokken of geleidelijke veranderingen als een belangrijke reden voor hun eigen migratie. In plaats daarvan leek hun (interne en internationale) migratie deel uit te maken van bredere en langer lopende trends en 'migratieculturen' (bv. arbeidsmigratie, gezinshereniging, studentenmigratie). Hoewel transnationale praktijken tussen migranten en niet-migranten (bv. regelmatige bezoeken, communicatieactiviteiten, materiële overdrachten - zoals financiële overmakingen - alsook sociale en politieke overdracht) bijzonder intens en wijdverspreid waren in de verschillende steekproeven, waren huishoudens met ongelijke toegang tot migratienetwerken vaak minder goed in staat om externe schokken op te vangen, of het nu gaat om sociale, economische en/of ecologische schokken. De diaspora bleek een belangrijke speler te zijn op het gebied van ontwikkeling en aanpassing, voornamelijk door financiële transferten, maar ook door de overdracht van vaardigheden en kennis of het opzetten van collectieve initiatieven (zowel door migranten als door teruggekeerden). Om verschillende redenen (bijv. een gebrek aan technische of financiële capaciteiten, aan aantrekkingskracht of aan geuite behoeften) waren deze individuele en collectieve bijdragen echter zelden specifiek bedoeld om de adaptatie van de bevolking aan milieuveranderingen te verbeteren, maar eerder gericht op het leveren van een bijdrage aan bredere ontwikkelingsinspanningen en/of het verbeteren van de sociaaleconomische omstandigheden van een huishouden of een bepaalde gemeenschap.

Aanbevelingen

De verschillende bevindingen die uit dit onderzoek naar voren zijn gekomen, hebben geleid tot een reeks beleidsaanbevelingen die relevant zijn op het gebied van aanpassing of adaptatie aan klimaatverandering, ontwikkeling en migratie. Beleidsmakers zouden bijvoorbeeld maatregelen moeten steunen die door de mens veroorzaakte milieuveranderingen aanpakken (woestijnvorming, overbevissing, slecht stadsbestuur, afvalbeheer, rampenrisicovermindering) en moeten proberen de plaatselijke bevolking bewuster te maken van de nadelige gevolgen van klimaatverandering (om de bestaande kloof te overbruggen tussen bevolkingsgroepen die ongelijk worden getroffen door nadelige milieuveranderingen). Meer in het algemeen dienen beleidsmakers in hun ontwikkelings-en migratiegerelateerde beleid of programma's actief rekening houden met de meervoudige oorzaken en complexiteit, in plaats van de relatie tussen milieuveranderingen en menselijke mobiliteit als lineair te beschouwen. Dit is nodig omdat sociale, politieke, economische, ecologische en demografische factoren migratie in de hand werken en voortdurend op elkaar inwerken. Beleidsmakers moeten ook samen met leden van de diaspora projecten ontwikkelen op het gebied van adaptatie aan de klimaatverandering, landbouwweerbaarheid en sociaaleconomische ontwikkeling. Er moeten investeringen en stimulansen komen ter ondersteuning van de financiële en technische capaciteit van migranten en niet-migranten om kleinschalige en grootschalige projecten op te zetten of eraan deel te nemen in gebieden van herkomst die door milieuveranderingen worden getroffen.

Conclusies

Door middel van kwalitatief veldonderzoek, uitgevoerd op geselecteerde locaties in Senegal, Marokko, de Democratische Republiek Congo en België, toont dit onderzoek het volgende aan: hoewel milieuveranderingen zelden worden geïdentificeerd als een primaire drijfveer voor menselijke mobiliteit, beïnvloeden ze de migratieaspiraties, -beslissingen, -trajecten en transnationale praktijken van migranten en niet-migranten (inclusief met betrekking tot adaptatie aan milieuveranderingen en gerelateerde socio-economische effecten), zij het op een gelokaliseerde, contextspecifieke en niet-lineaire manier. Deze studie pleit verder voor het verder en diepgaander mainstreamen van de milieucomponent van migratie in

ontwikkelings- en adaptatiebeleid en -programma's door middel van een reeks landspecifieke en algemene, op feiten gebaseerde aanbevelingen.

Trefwoorden:

Migratie; Aanpassing/Adaptatie; Milieuveranderingen ; Transnationale praktijken ; Marokko ; Senegal ; Democratische Republiek Congo ; België.